

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 36.

Fylke: Telemark

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Holla.

Emne: Helsing, fakter og åtferd.

Bygdelag: Helgja

Oppskr. av: S. Ytterboe

Gard: Ytterboe

(adresse): Helgja.

G.nr. 55. Br.nr. 3.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

Eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Helsing, fakter og åtferd.

1. Barn og personar med liten danning sier "å" med hoderikke eller - iser i det seindre - også et "hm" med lukket munn og hoderikke. "Kii" kan de utstrykere bare med en hoderisten.

2. For om lag 50 år sia ble der hilst på enhver møtende. Nå bare på de en kjinner.

3. Når kjinde møttes, var det karer som hilste først. Ble dette av en eller annen grunn forsvinn, så hilste de motige kvinner først.

4. Bare et lite hoderikke mann og mann imellem. Likvis fra mann og kvinne til barn med spm.: "Er det deg" og derpå vanlig en liten samtale. Kvinner bare nikka til hinannen og sa: "God dag". Stoppa helst opp og talte frammen. Karane lesta på lura (eller hatten) når de møtte kvinner med posisjon over dem, - ellers ble det bare en håndbevegelse mot lura.

5. Møtte en presten eller en embetomann kom

luva (hatten) helt av hode. Og talte en for 1900 med slike personer, kom ikke luva på igjen før samtalen var slutt. Det samme gjaldt også brukseieren. Kom egentlig storbonde er det lenge sia vi har hatt i Hella.

6. Tiggere og de svært fattige kunne stoppe opp og holde hatten mellom hendene. Dette var tegn på stakkarsdom og gjæmyktet. De ba da om hjelp i en eller annen form.

7. Når en kledd i høgtidsklær var en motigere og høfligere, hatten kom av og ofte håndheiling.

8. Man håndheilete og gjør det framleis ved kirken, i barnedåp, ved bryllup og gravferd. Videre når en kom innbuden til selskap og oftest når en møtte opp og tok farvel ved husmøter (verdslige og religiøse)

9. Som slekting på bukk hilste ein på alle i huset. Barna skulle jo også oppdras til å bukke respektive meie. Her bemerkes at damene meiet - endog i høy alder - når de hilste på övrighetspersoner. Jenter slutta vanlig å meie i 15 årsalderen og gikk over til et lite bukk.

10. Både kvinner og menn kunne stans opp når kirkeklokkene tok til å ringe eller kime, men det er ikke hørt at de foretok seg noe.

11. Når de gamle møtte kirkeferd, så stoppa de, tok hatten av og gikk først videre, når kirkeferdsfolket var passert forbi. Brukefølgte ble hilst med viftende hatt og gode smil.

12. Dette er ikke kjent her.

13. For "gumörä" nå ofte bare "mörn" ble sagt til kl. 10. ^{Guda} dernest til kl. 4 om vinteren ^{om sommertiden} og kl. 6 v. "Gukvell" fulgte så med "günatt", når en skiltes. "Gümedda" er like mytta.

14. Å si "morn" midt på dagen eller kvelden er ikke passende, synes man. Det kan sies av kjo-kefugler ved middagstider for å minne om at en har stått seint opp.

15. Svaret kan være: "Følger du ikke med tia (klokka)?"

16. Der sies nå meget "gimorn" istedet for "farvel" heile døgnet til en kan si "gumatt".

17. "Signe arbeidet" kan en ennå høre. Men istedet for "signe maten" sier en nå "vel bekommen". Utføir ein et stort og dertil kanskje vanskelig arbeid sies der "lökke te". "Guds fred", "signe hvila" og "signe laget" ble utvilsomt sagt mere for xxx 100 år tilbake.

18. Som nevnt i spm. 17: vel bekommen og lökke te. Ein svarar: "Takk, takk". - Ein forsterka takk.

19. Gjester sier også bare "guda" til folket inne i huset.

20. Ein som kommer for å tale bare med husfaren gir seg meget god ti og snakker med alle i huset, men endelig kommer det: "E steu snakke lett me da".

21. For 1900 var det ikke andre enn byfolk og de som hadde vært ute på skoler som banka på døra. Bygdemennisker kamla noe i gangen og dermed gjorde merksam på seg.

22. Når ein banka på døra så man bare: "Kom". Den som kom ble stående tett ved døra, idet luva eller hatten ble strøket av etter hilsenen.

23. Husmor eller husfar satte en quinnstol eller pulla en kubbustol til ein høvelig plass i stua, og ba gjesten: "Sitt med".

24. Hatten eller luva skulle av med det framme ein kom innafør døra.

25. Folk som av beskjedenhet venta med å

2527

sette seg fikk anmodningen: "Kom fram på".

26. Kom en overrighetsperson (presten, lensmannen) til gårds, ble der "hiskertue" med stor pydding. Gulrot, popa og stolene forka over. Alle oneslengte keler havna i alkooven (kammerset).

27. Heilt frammede ble hilsa med: "Er den karin (kjerrenga) gutten, jinta) ute å fæ".

28. Når kjeningar og blektninger kom, ble der ingen ekstra pydding. Stolen som ein satte fram kunne forka på sete av husmora med forkledet, huskes det.

29. Innbedne gjester ble hilsa med: "Velkommen" eller også - "det var snalt du kom".

30. Ein sa favel. r. kunne iblant være hørlig. Svaret var "favel du".

31² Avskil for lang ti sa de fronde: "Gud være med deg", "sans på oss", "gjeld peise". Andre: "Favel me da".

b. "Vi sees igjen". "Hils blekt og vinner der opp".

32. Bare barn kunne bli kyssa på kinnet til favel.

33. Mann, kvinner og barn kyssa barn. Videre forlovede ved den ones bortreise.

34. Til barn: "Kom med en süss".

35. Å kyssa på handa har sikkert aldrig vart bruket her i bygda.

36. Faller bort.

37. Folk kyste heller ikke sin egen hand.

38. Ein sier: "Gi bort ein klem og eit kyss".

39. Ja, dette tror jeg er en gammel åtford. Ved denne nesbryning sa man: "Bysse nise" eller mildere: "Bryne nise". Bysse nise kunne små barn vite tilbake for, men å bryne nise var en leik for dem.

40. Alle voksne hadde glede av å bysse eller bare bryne nise med barna.

41. Ein stitte tommelfingeren mot "lange mann" og åpnet dem om barnenesa og sa: "Fa nusi" eller oftest: "Kom med nusa di".

42. Sikkert ikke i gammel ti. Kanstejn forlovede gjorde dette. I det seinere derimot sees det ofte. Ein kan si: "De jote gott".

43. Dette gjøres mellom voksne og barn og tidvis mellom voksne (vordatter og -mor og -far).

44. "De lókke" nyttis ofte istedeffor det bymessige: Gratulerer. "De lókke" høres ved barnedåp, konfirmasjon, når ein ska fa eksamen og i bryllup. Videre når ein er i et større arbeid eller holder på med et vanskelig sådant.

45. Til jul sa folk: Gledelig jul, til påske: Gledelig påske og til pinse: Gledelig pinse. Nå høres mest: God jul, god påske og god pinse. Si sa ein: Godt og signa nyttår! Nå bare: Godt år! Ved barnfødsel, forloving og bryllup: "Lóknete"! Eller ogsi: Gratulerer i de seinere år.

46. Ved dødsfall blir intet sagt. Et håndslag med trykkende stilhet. Endel som har opphøedt seg i by eller gått på skoler kan si: Kondolerer.

Ved motgang sies: "Nii, dette var vondt".

47. Ein sa: "Takk" ved håndslaget.

48. En utkjint her. Ved grava tanner en av den avdødes blekt for "deltakelsen".

49. Vanvyrdrad for et menneske som er tilstede eller helst ikke, uttrykkes ved å strutte med munnen, "grim på nusa", lukke ett eller ogsi begge øyne og riste på hode.

50. Nii sies til alle i bygda untatt presten som får tiltaleordet De eller av og til Han.

"J" og "jer" var mine foreldres tiltaleform overfor mine besteforeldre. Og disse har

1252

vært mytta langt tilbake i tid.

51. Ja, ein sier tidels:

Han vi kanskje gjöra de.

Ho klærer nok de.

Dette med "han" og "ho" er høfligere former enn "du" og "de". Men de nyttes ikke meget.

Ytterbøi 16. januar 1953.

J. Ytterbøe.